



กลยุทธ์ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน ตามแนวคิดตปัญญาศึกษา

On-Going Strategies for Promoting Youth's Mental Intelligence-Based Social Identity

อำไพพรรณ เอ็กอาภรณ์ภิมย์¹

เพ็ญพิศุทธิ์ ใจสนิท² สนิท สัตโยภาส³ สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรณ⁴

¹ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

²รองศาสตราจารย์ ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

³รองศาสตราจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

⁴รองศาสตราจารย์ ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนในจังหวัดเชียงราย เพื่อสร้างกลยุทธ์ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา และเพื่อศึกษาผลการใช้กลยุทธ์ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา ประชากร กลุ่มที่ 1 สำหรับศึกษาคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2557 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 36 จังหวัดเชียงราย กลุ่มที่ 2 สำหรับศึกษาผลการพัฒนากลยุทธ์ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2557 โรงเรียนที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แบบประจำกินนอนในจังหวัดเชียงราย เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบวัดคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน กลยุทธ์ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา และแบบสอบถามความพึงพอใจของเยาวชนต่อกลยุทธ์ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test dependent)

ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนในจังหวัดเชียงราย มีการปฏิบัติตามคุณลักษณะทางสังคมในระดับมาก ได้กลยุทธ์ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา 4 กลยุทธ์ กลยุทธ์ที่ 1 การวิเคราะห์ตนเองและเข้าใจผู้อื่น มี 2 กิจกรรม กลยุทธ์ที่ 2 การสร้าง



ปัญญาด้วยสมาธิ มี 7 กิจกรรม กลวิธีที่ 3 การทบทวนและพัฒนาตนเอง มี 4 กิจกรรม และกลวิธีที่ 4 การติดตามและประเมินผล มี 1 กิจกรรม และคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะทางสังคมหลังการใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษา สูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 อีกทั้งนักเรียนยังมีความพึงพอใจต่อกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้นกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษามีความเหมาะสมในการนำไปใช้พัฒนาคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน

คำสำคัญ : กลวิธีตามแนวจิตตปัญญาศึกษา คุณลักษณะทางสังคม เยาวชน

Abstract

The objectives of this study were: 1) to investigate social characteristics of youths in Chiang Rai Province; 2) to construct strategies for promoting social characteristics of youths based on Contemplative Education; and 3) to examine implementing outcome of strategies for promoting social characteristics of youths based on Contemplative Education. There were two groups of population in the research. Group 1, for investigation of social characteristics of youths, was M.4 students from schools under Chiang Rai Secondary Educational Service Area Office 36 in the 2014 academic year. Group 2, for examination of implementing outcome of strategies for promoting social characteristics for youths based on Contemplative Education, was M.4 students from boarding schools in Chiang Rai Province which provided education from Primary Grade 1 to Secondary Grade 12. Research instruments were evaluation form for examining social characteristics of the youths, strategies for promoting social characteristics of the youths based on Contemplative Education, and questionnaire for investigating satisfaction of the youths towards strategies promoting social characteristics of the youth based on Contemplative Education. The data was analyzed by using mean, standard deviation, and dependent t-test.



The findings showed that the youths in Chiang Rai Province adhered social characteristics at the high level. Therefore, four strategies for promoting social characteristics based on Contemplative Education were constructed.

Strategy 1 was self-analysis and understanding others, and composed of two activities. Strategy 2 was wisdom enhancement with meditation, and consisted of seven activities. Strategy 3 was self-reflection and self-development, and constituted four activities. Last but not least, strategy 4 was monitoring and evaluation, and proposed one activity. After implementing strategies for promoting social characteristics of the youths based on Contemplative Education, the post- test mean score of students' social characteristics was higher than the pre-test mean score, and the difference was statistically significant at the .001 level. In addition, students reported the highest level of satisfaction towards the strategies for promoting social characteristics of the youths based on Contemplative Education.

Keywords : Strategies based on Contemplative Education, Social Characteristics, youths

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ตามมาตรา 6 ไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย



และมีจิตสาธารณะ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2547 : 5) ซึ่งสภาพปัจจุบันกลับ พบว่าสังคมไทยมีปัญหาก็เกี่ยวกับการขาดคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนหลายเรื่อง ดังปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ สถานีโทรทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นการยกพวกตีกันของกลุ่มนักเรียนจากสถาบันต่าง ๆ ถึงขนาดมีฝ่ายหนึ่งล้มตายไป การตบตีกันของนักเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาที่มีภาพเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตและออกข่าวทางสถานีโทรทัศน์ทุกช่อง เด็กนักเรียนชายระดับประถมศึกษาเข้าร่วมข่มขืนเพื่อนนักเรียนหญิง เป็นต้น ซึ่ง ประเวศ วะสี (2550 : 5-6) ได้กล่าวถึงวิกฤตทางสังคมไว้ในหนังสือวิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ว่า มนุษย์มีมากเกิน มีความแออัดยัดเยียดแต่มีความเป็นตัวใครตัวมันมากขึ้น ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยกว้างออกทุกที ๆ ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างที่กำลังทำอยู่ ครอบครัวยากจนความเป็นปึกแผ่น ความเป็นชุมชนแตกสลาย อาชญากรรมและความรุนแรงต่าง ๆ มากขึ้น มีปัญหาหายสาบสูญติด และปัญหาโรคเอดส์อย่างหยุดยั้งไม่ได้ เป็นความแตกสลายทางสังคม (Social Disintegration)

นอกจากนั้นผลการวิจัยตามโครงการติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนจังหวัดภาคเหนือตอนบน (Child Watch) ปี 2550-2551 ของศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนล้านนา ที่ดำเนินการสำรวจพฤติกรรมเด็ก ตลอดจนกรณีศึกษาปัญหาเด็กและเยาวชนเฉพาะเรื่องในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ผลการสำรวจแสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนมีปัญหาด้านสุขภาพจิต โดยมีความเครียดมากขึ้นเมื่ออายุสูงขึ้นหรืออยู่ในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ถึงขนาดพยายามฆ่าตัวตาย และมีส่วนหนึ่งที่สามารถฆ่าตัวตายได้สำเร็จ เด็กมีแนวโน้มกระทำความผิดจนต้องเข้ารับการบำบัดในสถานพินิจและรับการบำบัดยาเสพติดสูงขึ้น ส่วนระดับการศึกษาที่เด็กและเยาวชนถูกทำร้ายร่างกายในสถานศึกษา มากที่สุดคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย(ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนล้านนา. 2552 : 72-124) การพัฒนาคนอยู่ที่การทำให้คนมี คุณภาพและคุณธรรม คนมีคุณภาพ หมายถึง คนที่มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ในวิชาชีพจนสามารถหาเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้ ส่วนคนที่มีคุณธรรม หมายถึง เป็นคนดี คิดดี และประพฤติดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นในสังคม และไม่มีเมตตา กรุณา ตนเองและผู้อื่น เป็นคนไม่รู้จักอยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวม มองการณ์ไกล ไม่ประมาท และมีศีลธรรม คนพัฒนาจะต้องเป็นทั้งคนที่มีคุณภาพและคุณธรรมเพราะหากมุ่งแต่คุณภาพอย่างเดียว ไม่มีคุณธรรมคนก็จะมุ่งแต่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว ไม่เผื่อแผ่ผู้อื่นหรือทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรง ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย สังคมยุ่งเหยิงไม่มั่นคงและไม่มีความสุข



แต่การมีแต่คุณธรรมความดี ไม่มีคุณภาพ คนก็จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ เพราะจะไม่รู้จักประกอบอาชีพ ไม่รู้จักรักษาสุขภาพ ไม่รู้จักปกครองตนเอง ไม่รู้จักพัฒนาตนเอง ไม่รู้จักสร้างสรรค์เครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรเครื่องกลประเภทต่าง ๆ ทำให้ชีวิตไม่สะดวกสบายตามควร (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2551 : 125) แต่จากการประเมินผลการจัดการศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าเป็นการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้งนั้นเป็นการแยกส่วน แยกส่วนจากชีวิตและสังคม หรือการอยู่ร่วมกัน ความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ คือ การมีชีวิตที่มีความสุขหรือสภาวะ และมีการอยู่ร่วมกัน (สังคม) ด้วยสันติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม เมื่อปรารถนาสิ่งใดก็ควรเรียนรู้ในเรื่องนั้นและทำสิ่งนั้นให้สำเร็จนั้นคือ การศึกษาควรเอาชีวิตและสังคมเป็นตัวตั้ง แต่การศึกษาได้แยกส่วนไปเอาวิชาเป็นตัวตั้ง อะไรที่แยกส่วนจากชีวิตและการอยู่ร่วมกัน จะนำไปสู่วิกฤตการณ์เสมอ อย่างเช่น ระบบเศรษฐกิจที่ไม่ได้เอาชีวิตและการอยู่ร่วมกันเป็นตัวตั้งแต่ไปเอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง หรือเอา GDP (Gross Domestic Product) เป็นตัวตั้ง หรือเอาตลาดเสรีเป็นตัวตั้ง นำไปสู่วิกฤตการณ์อย่างรุนแรงต่อชีวิตและการอยู่ร่วมกัน (ประเวศ วะสี. 2552 : 29) ซึ่งสอดคล้องกับ ท่านพุทธทาส (2551 : 149) ที่กล่าวว่า สถานศึกษาต่างก็สอนกันแต่หนังสือ กับวิชาชีพ "ไม่สอนธรรมะ ไม่สอนศาสนา" เหมือนแต่ก่อน ทำให้อารยธรรมทางวัตถุ ก้าวล้ำหน้าวัฒนธรรมทางจิต มีผลกระทบทำให้มีอันธพาลเต็มบ้านเต็มเมือง ดังนั้นการขาด วิชาธรรมะ ขาดวิชาศาสนา จนไม่รู้ว่าจะเป็นคนกันอย่างไร

คนเราทุกคนย่อมมีส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วนประกอบกันอยู่ คือ กายและจิต กายคือร่างกายที่ปรากฏเป็นรูปที่มองเห็นได้ เป็นเสียงที่ได้ยินได้ เป็นกลิ่นที่สูดดมได้ เป็นรสที่ลิ้มได้ เป็นส่วนกายที่ถูกต้องได้ จิตคือส่วนที่เรียกกันว่าจิตใจ ซึ่งไม่ปรากฏเป็นรูปที่มองเห็นด้วยตาได้เหมือนอย่างร่างกาย แต่ก็ปรากฏเป็นความคิดนึก เป็นความชอบไม่ชอบ ความหดหู่ ความฟุ้งซ่าน ความสงสัยต่าง ๆ เป็นต้น จิตใจของผู้ใดผู้นั้นย่อมรู้ใจของตนเอง ได้เป็นอย่างดี ย่อมรู้ความคิดของตนเอง จะคิดดีหรือร้ายอย่างไรตนเองก็ย่อมรู้หรือจะเกิด มีความชอบหรือความชังใครขึ้นมาอย่างไรเมื่อไรก็ย่อมรู้ได้ทั้งหมด จิตใจมีความสำคัญ เพราะเป็นมูลฐานแห่งความประพฤติในทุกทาง และความเจริญความเสื่อมความสุข ความทุกข์ต่าง ๆ ดังจะพึงเห็นได้ว่า จิตใจเป็นผู้นำแห่งความประพฤติต่าง ๆ ของคน เพราะคนเราจะทำอะไรจะประพฤติอย่างไร ย่อมแล้วแต่จิตใจจะบังการหรือสั่งการ และกรรมที่ตนทำตามคำสั่งของจิตใจเป็นเหตุโดยตรงของความเจริญ ความเสื่อม และความสุข



ความทุกข์ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. 2544 : 4-5) ดังพระพุทธภาษิตมีอยู่ว่า "ขณะตนนั้นแหละประเสริฐกว่า" อธิบายว่า เมื่อขณะตนหรือขณะจิตใจของตนได้ ก็ชื่อว่าปกครองตนเองได้ ถ้าเอาขณะใจตนเองได้ก็จะยับยั้งไม่ก่ออาชญากรรมต่าง ๆ อันที่จริงที่ว่าแพ้ใจหรือแพ้จิตใจนั้นโดยตรงก็คือ แพ้ความอยาก ความปรารถนาที่ผิด ๆ แพ้โทสะในใจตนเอง เพราะว่าจิตนี้มีสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์ปนอยู่เป็นอันมากที่ปนอยู่มานานจนติดเป็นนิสัยสันดานก็มี ที่ปนเข้ามาใหม่ ๆ ก็มีและที่เคยกล่าวว่า "จิตเป็นเหมือนนาย กายเป็นเหมือนป่าว" นั้น ถ้ายกจิตมาวิจัยดูจะพบนายที่ยึดครองจิตใจอยู่อีกชั้นหนึ่ง เช่น ความปรารถนาอยากได้อย่างผิด ๆ สิ่งจิตใจให้ตันรนไปต่าง ๆ เหมือนอย่างเป็นทาส ดังมีคำเรียกว่า เป็นทาสของตัณหา จึงจำเป็นต้องบริหารจิต เพื่อให้จิตมีพลังที่จะเอาชนะจิต การบริหารจิต มีความหมายว่า ดูแลรักษาแก้ไขทางจิตใจหรือปกครอง ค้ำครอง รักษาจิตใจ หรือฝึกอบรมจิตใจ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. 2544 : 7-8)

จากความหมายของการบริหารจิต ที่กล่าวว่าเป็นการบำรุงรักษาจิตให้มีความเข้มแข็ง มีพลังและมีประสิทธิภาพ ปกติจิตของบุคคลทั่วไปจะซัดส่ายไปตามสิ่งที่มากระทบอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดอาการกวัดแกว่ง เหนื่อยล้า วิธีบำรุงรักษา คือ การทำให้จิตสงบนิ่งอยู่กับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว ไม่คิดถึงเรื่องอื่นในขณะนั้น ซึ่งเรียกว่า จิตเป็นสมาธิ (จรัส พยัคฆราชศักดิ์ และ กวี อิศรวิรรณ. 2546 : 96) มีนักวิชาการหลายคนได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจิตตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาจิตและปัญญาอย่างรอบด้าน เพื่อช่วยสร้างมนุษย์ให้เป็นคนที่สมบูรณ์และสมดุล สามารถเชื่อมโยงเพื่อสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุขและความเสมอภาคได้ (สมสิทธิ์ อัสตรนธิ. 2552 : 3) ซึ่งมีนักวิชาการและหน่วยงานที่สนใจแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ได้อธิบายความหมายของจิตตปัญญาศึกษาไว้ เช่น ราชบัณฑิตยสถาน (2551 : 88) ได้ให้ความหมายของจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง การศึกษาที่สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ต่อชีวิตและความเป็นมนุษย์ เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน ความเมตตา และจิตสำนึกต่อส่วนร่วม การนำปรัชญาและศาสนธรรมมาพัฒนาจิต ฝึกปฏิบัติจนมีสติและเกิดปัญญา สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ผู้อื่น และสังคม และ ประเทศ วะสี (2550 : 16-17) ที่กล่าวว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญาเป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง เปลี่ยนแปลงความรู้สึกรู้สึกคิดใหม่



เปลี่ยนแปลงมุมมองเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติใหม่ เปลี่ยนแปลงวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับที่ใหญ่ขึ้น คือ การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กร และสังคม เพื่อให้หลุดจากความติดขัดใหญ่ หรือวิกฤติการณ์ของมนุษยชาติในปัจจุบัน สอดคล้องกับ ธนา นิลชัยโกวิทย์ (2551 : 143) ที่กล่าวว่าจิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตน ได้แก่ การเกิดความรู้ ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้ง และสอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรักความเมตตา อ่อนน้อมถ่อมตน เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่อยู่บนฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่ากลวิธีตามแนวจิตตปัญญาศึกษาจะช่วยส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนได้หรือไม่ ซึ่งจะทำให้ได้กระบวนการเรียนรู้ที่สามารถช่วยดำรงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนไทยที่ดีไว้ได้อย่างต่อเนื่องเป็นระบบ สอดคล้องกัน ตั้งแต่เด็กที่อยู่ในระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา โดยการร่วมมือกันระหว่างสถาบันทางครอบครัว สถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนาและชุมชน ด้วยการพัฒนากลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษาขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนในจังหวัดเชียงราย สร้างกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษา และเพื่อศึกษาผลการใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย เพื่อมุ่งพัฒนาคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา หัวข้อสังคหวัตถุ 4 ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา โดยอาศัยกระบวนการในการพัฒนาทั้ง 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแบบวัดคุณลักษณะทางสังคม ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ และนำไปทดสอบกับเยาวชนในจังหวัดเชียงราย จำนวน 100 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบวัด หลังจากนั้นนำไปทดลองกับเยาวชนในจังหวัดเชียงราย จำนวน 361 คน เพื่อหาคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากลวิธี



ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา แบ่งเป็น 4 ระยะเวลา
ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระยะที่ 2
การพัฒนาทฤษฎี เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาทฤษฎี กำหนดเนื้อหาสาระ
การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและแนวคิดตปัญญาศึกษา
พร้อมทั้งกำหนดวิธีการวัดและการประเมิน ระยะที่ 3 การทดลองใช้กลยุทธ์ เป็นการนำ
ทฤษฎีไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง และระยะที่ 4 การปรับปรุงและแก้ไขทฤษฎี เป็น
การปรับปรุงและแก้ไขทฤษฎี โดยนำผลจากการทดลองมาปรับปรุงและแก้ไขทฤษฎีให้
มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแบบวัดคุณลักษณะทางสังคมประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ
นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2557 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาเขต 36 จังหวัดเชียงราย จำนวน 5,811 คน

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 36 จังหวัดเชียงราย แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1
สำหรับหาความเชื่อมั่นของแบบวัดคุณลักษณะทางสังคม จำนวน 100 คน โดยการเลือก
โรงเรียนแบบเจาะจง กลุ่มที่ 2 สำหรับศึกษาคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน กำหนดขนาด
ของกลุ่มตัวอย่าง ตามตารางของ Krejcie and Morgan (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2547 : 119)
ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 361 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น 2 ขั้นตอน
(Stratified Random Sampling Technique) ผู้วิจัยดำเนินการโดยวางแผนเก็บรวบรวม
ข้อมูลด้วยแบบวัดที่ การสร้างแบบวัดคุณลักษณะทางสังคม ตรวจสอบความเที่ยงตรง
เชิงพินิจ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง(Index of Item - Objective Congruence :
IOC) และตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบวัด โดยการหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha
Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) แบบวัดคุณลักษณะทางสังคมมีค่าความเชื่อมั่น
0.95 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาทฤษฎีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมตามแนวคิดตปัญญาศึกษา
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2557
โรงเรียนที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
แบบประจำกินนอน ในจังหวัดเชียงราย จำนวน 288 คน กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม
กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มทดลองใช้ทฤษฎีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนว
จิตตปัญญาศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อหาประสิทธิภาพของทฤษฎีตามแนวคิดตปัญญาศึกษา



ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2557 โรงเรียนสหศาสตร์ศึกษา อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยใช้วิธีเลือกจาก ผู้ที่มีคะแนนคุณลักษณะทางสังคมต่ำสุด เรียงลำดับคะแนนคุณลักษณะทางสังคมสูงขึ้นไป จำนวน 30 คน กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มทดลองใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดทฤษฎีการศึกษาเพื่อศึกษาผลการใช้กลวิธีตามแนวคิดทฤษฎีการศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2557 โรงเรียนศึกษางสาครระพีแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จำนวน 30 คน โดยใช้วิธีเลือกจาก ผู้ที่มีคะแนนคุณลักษณะทางสังคมต่ำสุดเรียงลำดับคะแนนคุณลักษณะทางสังคมสูงขึ้นไป จำนวน 30 คน

เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย แบบวัดคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน จำนวน 70 ข้อ กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดทฤษฎีการศึกษา จำนวน 4 กลวิธี และแบบสอบถามความพึงพอใจของเยาวชนต่อกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดทฤษฎีการศึกษา แบบมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 28 ข้อ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อผู้บริหารโรงเรียนสหศาสตร์ศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ขอเข้าดำเนินการทดลองเพื่อหาประสิทธิภาพของกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมตามแนวคิดทฤษฎีการศึกษา โดยทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เนื่องจากนักเรียนมีบริบทที่ใกล้เคียงกับกลุ่มทดลองเพื่อศึกษาผลการใช้กลวิธี ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่มาจากชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ชนเผ่าอาข่า ม้ง เย้า กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ ลีวะ เป็นต้น สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิต เหมือนกับนักเรียนโรงเรียนศึกษางสาครระพีแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นกลุ่มทดลองศึกษาผลการใช้กลวิธี

2. วัดคุณลักษณะทางสังคมของนักเรียนก่อนทดลอง (Pre-Test) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 155 คน โดยใช้แบบวัดคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน จำนวน 70 ข้อ ตรวจสอบและบันทึกคะแนน

3. หาประสิทธิภาพของกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดทฤษฎีการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยคัดเลือกนักเรียนที่มีคะแนนคุณลักษณะทางสังคมต่ำสุด จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 14 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง

4. หลังเสร็จสิ้นการทดลองให้นักเรียนทำแบบสอบถามความพึงพอใจต่อกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดทฤษฎีการศึกษา เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น



ของแบบสอบถาม และตอบแบบวัดคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของกลวิธี

5. หลังจากหาประสิทธิภาพของกลวิธีและหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ความพึงพอใจของนักเรียนพร้อมปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว จึงดำเนินการทดลองเพื่อศึกษาผลการใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดทฤษฎีศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ก่อนดำเนินการทดลองได้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับกรวิจัยต่อผู้บริหารโรงเรียน และคณะครู

6. วัดคุณลักษณะทางสังคมของนักเรียนก่อนทดลอง (Pre-Test) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 73 คน โดยใช้แบบวัดคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน จำนวน 70 ข้อ ตรวจสอบและบันทึกคะแนน

7. ทดลองใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดทฤษฎีศึกษา โดยคัดเลือกนักเรียนที่มีคะแนนคุณลักษณะทางสังคมต่ำสุดเรียงลำดับคะแนนคุณลักษณะทางสังคมสูงขึ้นไป จำนวน 30 คน ทดลอง จำนวน 14 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง ขณะดำเนินการทดลองผู้วิจัยจะสังเกตพฤติกรรมขณะเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคน

8. หลังจากสิ้นสุดการทดลอง ทำการวัดคุณลักษณะทางสังคมของนักเรียนกลุ่มทดลอง หลังทดลอง (Post-Test) โดยใช้แบบวัดชุดเดิมแล้วบันทึกคะแนน กลุ่มทดลองตอบแบบสอบถามแสดงความพึงพอใจที่มีต่อกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดทฤษฎีศึกษา และผู้วิจัยตรวจสอบบันทึกของนักเรียนเกี่ยวกับความรู้สึกจากการเข้าร่วมทดลอง สิ่งที่ได้รับและความเปลี่ยนแปลงภายในตนของนักเรียนแต่ละคนวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย จากการวัดคุณลักษณะทางสังคมของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนทดลองกับหลังทดลอง โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test dependent) และวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่ได้รับการทดลอง ใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

1. เยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่ มีการปฏิบัติตามคุณลักษณะทางสังคมในระดับมาก มีการปฏิบัติด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอติจริยา และด้านสมานัตตตา อยู่ในระดับมาก โดยเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยการปฏิบัติในแต่ละด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติด้านสมานัตตตา สูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านอติจริยา ด้านปิยวาจา และด้านทาน ตามลำดับ



2. กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย 4 กลวิธี กลวิธีที่ 1 การวิเคราะห์ตนเองและเข้าใจผู้อื่น มี 2 กิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมรู้เรา และกิจกรรมรู้เขา กลวิธีที่ 2 การสร้างปัญญาด้วยสมมติ มี 7 กิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมรู้เฝ้ามองงาน กิจกรรมรู้จากการรับฟัง กิจกรรมรู้จักไว้วางใจ กิจกรรมรู้เข้าใจยอมรับผู้อื่น กิจกรรมรู้คิดอย่างใคร่ครวญ กิจกรรมทบทวนตามเหตุการณ์ และกิจกรรมรู้ทันตามสิ่งที่เป็นจริง กลวิธีที่ 3 การทบทวนและพัฒนาตนเอง มี 4 กิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมรู้ทุกสิ่งตามสังคหวัตถุ 4 กิจกรรมรู้คุณลักษณะตนเอง กิจกรรมรู้วางแผนพัฒนา และกิจกรรมรู้พัฒนาตนเอง กลวิธีที่ 4 การติดตามและประเมินผล มี 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมรู้พิจารณาติดตาม

3. คะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะทางสังคมหลังการใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองเท่ากับ 3.61 เมื่อพิจารณาคูณลักษณะทางสังคมเป็นรายด้านเปรียบเทียบกับก่อนกับหลัง พบว่า ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอรรถจริยา ด้านสมานัตตตา คะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะทางสังคม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ รองลงมา คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านเนื้อหา ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนในจังหวัดเชียงรายแล้ว พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะทางสังคมหลังการใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72

อภิปรายผลการวิจัย

1. เยาวชนในจังหวัดเชียงราย มีการปฏิบัติตามคุณลักษณะทางสังคมอยู่ในระดับมาก มีการปฏิบัติด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอรรถจริยา และด้านสมานัตตตา อยู่ในระดับมาก โดยเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยการปฏิบัติในแต่ละด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติ ด้านสมานัตตตา สูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านอรรถจริยา ด้านปิยวาจา และด้านทาน ตามลำดับ เนื่องจากแบบวัดคุณลักษณะทางสังคม ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยยึดตามหลักธรรม



สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตดา เนื่องจากในกระบวนการเรียนการสอนมุ่งพัฒนาผู้เรียนตามสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 4-5) ซึ่งกำหนดให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดแทรกการพัฒนาสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 8 ข้อ ได้แก่ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ โดยครูผู้สอนต้องดำเนินการวัดผลประเมินผล เพื่อพัฒนานักเรียนให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะพลเมืองไทย และพลโลก จึงส่งผลทำให้ค่าเฉลี่ยการปฏิบัติด้านสมานัตตดา สูงกว่าด้านอื่นๆ และเนื่องจากเยาวชนกำลังอยู่ในช่วงของวัยรุ่น ซึ่งพัฒนาการด้านอารมณ์ของวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงง่าย และรวดเร็ว หงุดหงิด วุ่นวาย อารมณ์แปรปรวนฉุนเฉียว และชอบแสดงความรู้สึกเปิดเผยตรงไปตรงมา มีความสับสนในตนเองบางครั้งอาจแสดงพฤติกรรมที่มีเหตุผล แต่บางครั้งก็แสดงพฤติกรรมที่ทำตามใจตัวเอง ครูจึงควรให้คำแนะนำ ตักเตือนชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ควรทำ และไม่ควรทำ ผลของการกระทำของบุคคลต่าง ๆ ที่เป็นตัวอย่างในสังคม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ในขณะที่เดียวกันพัฒนาการทางสังคมของคนในช่วงวัยรุ่นมีความต้องการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคล ต้องการการยอมรับ ต้องการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนต่างเพศ ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถช่วยพัฒนาคุณลักษณะทางสังคมให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้เยาวชนมีคุณลักษณะทางสังคมอยู่ในระดับมาก

2. กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดปัญญาศึกษา ประกอบด้วย 4 กลวิธี กลวิธีที่ 1 การวิเคราะห์ตนเองและเข้าใจผู้อื่น มี 2 กิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมรู้เรา และกิจกรรมรู้เขา กลวิธีที่ 2 การสร้างปัญญาด้วยสมาธิ มี 7 กิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมรู้เฝ้ามองงาน กิจกรรมรู้จากการรับฟัง กิจกรรมรู้จักไว้วางใจ กิจกรรมรู้เข้าใจยอมรับผู้อื่น กิจกรรมรู้คิดอย่างใคร่ครวญ กิจกรรมทบทวนตามเหตุการณ์ และกิจกรรมรู้ทันตามสิ่งที่เป็นจริง กลวิธีที่ 3 การทบทวนและพัฒนาตนเอง มี 4 กิจกรรม



ประกอบด้วยกิจกรรมรู้ทุกสิ่งตามสังคหวัตถุ 4 กิจกรรมรู้คุณลักษณะตนเอง กิจกรรมรู้-วางแผนพัฒนา และกิจกรรมรู้พัฒนาตนเอง กลวิธีที่ 4 การติดตามและประเมินผล มี 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมรู้พิจารณาติดตาม ซึ่งกิจกรรมภายในกลวิธีเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะในตัวผู้เรียนรู้ 5 ประการ คือ การมีสติในชีวิตประจำวัน เข้าใจและยอมรับตนเอง มีความเข้าใจและความรักความเมตตาต่อผู้อื่น เข้าใจและยอมรับความเป็นจริงตามธรรมชาติ และรู้จักการวางแผนพัฒนาตนเอง เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยตัวของนักเรียนเองซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายกับนักเรียน เป็นการเรียนรู้ที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สัมผัสกับความคิดความรู้สึกของตนเอง ขณะเดียวกันก็มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับธรรมชาติของคนที่ช่วยวัยรุ่นที่ไม่ต้องการให้คนมาบอกแต่ต้องการปฏิบัติด้วยตัวเอง ทำให้นักเรียนมีความรู้สึกพึงพอใจที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมตามกลวิธี ซึ่งสอดคล้องกับสมจิต อภิขานพงศ์ (2545 : 153-171) ที่กล่าวถึงพัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่นว่ามีความต้องการทางสังคมที่มีลักษณะต่างจากวัยเด็ก คือ ต้องการสร้างความสัมพันธ์ที่มีความหมายและน่าพอใจกับคนอื่น ๆ ต้องการขยายวงเพื่อนจากวัยเด็กไปคบหากับคนอื่นที่มีภูมิหลังและประสบการณ์สังคมที่ต่างออกไป ต้องการการยอมรับความเป็นเจ้าของและการมีสถานภาพในกลุ่มรวมทั้งต้องการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนต่างเพศ จากความต้องการดังกล่าวทำให้วัยรุ่นต้องเรียนรู้จักตนเองและเรียนรู้ทักษะสังคมที่เหมาะสมกับเพศของตน เพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ ปรับตัวให้เข้ากับบุคคลและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข ซึ่งสามารถพัฒนาได้โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยกลวิธีตามแนวคิดตปัญญาศึกษา ซึ่ง วิจักขณ์ พานิช (2551 : 18-21) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดตปัญญาศึกษาไว้ 3 ลักษณะ คือ การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การนั่งสมาธิอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) ซึ่งสอดคล้องกับต้นไม้แห่งการฝึกปฏิบัติโดยรากของต้นไม้แสดงถึงเป้าหมายของการฝึก นั่นคือ ปลูกฝังให้เกิดความตระหนักรู้ ความเชื่อมโยงถึงจิตบริสุทธิ์ที่อยู่ภายใน ขณะที่กิ่งและใบแสดงถึงการฝึกปฏิบัติตามแนวทางที่หลากหลาย อันได้แก่ การฝึกผ่านความสงบนิ่ง การฝึกผ่านการเคลื่อนไหว การฝึกผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ การฝึกผ่านการทำกิจกรรมทางสังคม การฝึกผ่านกระบวนการเชิงความสัมพันธ์ การฝึกผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ และการฝึกผ่านกิจกรรมรังสรรค์

3. คะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะทางสังคมของนักเรียนหลังการใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะทางสังคม



ของนักเรียนก่อนการทดลอง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอติถจริยา ด้านสมานัตตตา หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เนื่องจากกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษา ได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญและการทดลองใช้กับนักเรียนโรงเรียนสหศาสตร์ศึกษา อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ซึ่งผลการทดลองพบว่า หลังการใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษาคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะทางสังคมของนักเรียนสูงกว่าก่อนการใช้กลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมบางกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้นจึงทำให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับการนำไปใช้พัฒนาคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน โดยสามารถพัฒนาคุณลักษณะทางสังคมของนักเรียนให้สูงขึ้นและนักเรียนมีความพึงพอใจ ซึ่งจากการศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรม พบว่าพฤติกรรมทางจริยธรรมของมนุษย์สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้มีลักษณะการแสดงออกในทางที่ดีและมีลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมได้ โดยอาจใช้วิธีการให้แรงเสริมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามที่สังคมยอมรับ หรือถ้าพฤติกรรมใดไม่เหมาะสม ก็อาจใช้วิธีการลงโทษเพื่อลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมนั้นให้น้อยลงหรือไม่เกิดขึ้นอีก นอกจากนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ มีระดับของการพัฒนาเป็นไปตามขั้นตอน โดยเฉพาะตามทฤษฎีตันไม้จริยธรรมของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543 : 2-4) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้นำผลจากการวิจัยมาสรุปให้เห็นว่า จิตลักษณะทางด้านสติปัญญา ประสบการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิต เป็นพื้นฐานของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง ความเชื่ออำนาจในตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และทัศนคติคุณธรรมและค่านิยม ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรม และคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชน โดยยึดหลักตามทฤษฎีตันไม้จริยธรรมเป็นหลักสำคัญเน้นที่การพัฒนาจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ด้าน คือ สติปัญญา ประสบการณ์ทางสังคมและสุขภาพจิต จึงทำให้หลังจากการฝึกตามกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษานักเรียนมีคุณลักษณะทางสังคมที่สูงขึ้น การพัฒนานักเรียนสิ่งที่สำคัญคือ ตัวครูถ้าครูพร้อมได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ในการส่งเสริมพัฒนานักเรียนย่อมทำให้การพัฒนาเด็กเป็นไปในทางที่ดีขึ้น

4. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวจิตตปัญญาศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า



ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 รองลงมา คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านเนื้อหา ตามลำดับ เนื่องจากการจัดกิจกรรมตามกลวิธี ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษา เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ ด้วยตนเอง มีสติอยู่กับปัจจุบัน ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น โดยผ่านกลวิธี 4 กลวิธี ได้แก่ การวิเคราะห์ตนเองและเข้าใจผู้อื่น การสร้างปัญญาด้วยสมมติ การทบทวนและพัฒนาตนเอง และการวัดผลประเมินผล นักเรียนสามารถแสดงความรู้สึกรู้สึกความคิดเห็นจากการร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งได้อย่างอิสระ ซึ่งจากการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนโดยผู้วิจัยเอง พบว่า นักเรียนมีความสุขและสนุกสนานกับการปฏิบัติกิจกรรม ทุกครั้งพร้อมทั้งให้ความร่วมมือทำกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะกิจกรรมรู้เราซึ่งเป็นกิจกรรมแรกที่ผู้วิจัยให้นักเรียนเริ่มทักทายทำความรู้จักกันเพื่อให้นักเรียนมีความใกล้ชิดและสร้างความไว้วางใจกับเพื่อนผู้เข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนสะท้อนความรู้สึกให้รู้ว่าบางคนเรียนอยู่ในห้องเรียนเดียวกันยังไม่ค่อยได้พูดคุยกันไม่รู้รายละเอียดเกี่ยวกับเพื่อนเลยเมื่อได้มาทำกิจกรรมทำให้นักเรียนได้ รู้จักสนิทสนมและเข้าใจในตัวของผู้เรียนมากขึ้น นอกจากนี้จากกิจกรรมรู้จักไว้วางใจเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีกับเพื่อนไว้วางใจเพื่อนมากขึ้นและกิจกรรมเน้นการให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นจึงทำให้นักเรียนได้ระบายความรู้สึกอัดอั้นจากเหตุการณ์ที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ในขณะเดียวกันทำให้เพื่อนมีความเข้าใจในตัวของผู้เรียนมากขึ้นรู้ว่าคนแต่ละคนต่างมีความสุขและความทุกข์ ซึ่งหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมจึงทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกลวิธี ส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ผู้ดำเนินกิจกรรมควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดกลวิธีตามแนวคิดตปัญญาศึกษาและเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มกิจกรรม โดยมีการทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมก่อนเริ่มปฏิบัติกิจกรรมเพราะถ้าการเตรียมความพร้อมในขั้นแรกไม่ดี การดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไปอาจจะไม่ประสบความสำเร็จ ควรมีการติดตามผลการปฏิบัติของนักเรียนหลังได้รับการฝึกด้วยกลวิธีส่งเสริมคุณลักษณะทางสังคมของเยาวชนตามแนวคิดตปัญญาศึกษาเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง ส่วนกรณีตัวอย่างที่นำมาใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ นั้น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม



เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จรัส พัทธ์ฆราชศักดิ์ และ กวี อิศริวรรณ. (2546). **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4**. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช.
- ดวงเดือน พันธุนาวิน. (2543). **ทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์. (2551). **การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและจิตตปัญญาศึกษา Transformative Learning and Contemplative Education. ในจิตตปัญญาศึกษา : การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2551). **ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญา. ในจิตตปัญญาศึกษา : การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเวศ วะสี. (2552). "มหาวิทยาลัยกับจิตตปัญญาศึกษาและไตรยางค์แห่งการศึกษา", ใน **หยิ่งรัก : ก้าวแรกของจิตตปัญญาศึกษาในสังคมไทย**, บรรณาธิการ โดย จารุภา วะสี. หน้า 3-18. นครปฐม : ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2552). "ระบบการศึกษาที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน", ใน **จิตตปัญญาศึกษา : ทางเลือก หรือ ทางรอดของสังคม?**, หน้า 29. นครปฐม : ศูนย์จิตตปัญญาศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2550). **วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สวนเงินมีมา.
- พิชิต ฤทธิ์จรรยา. (2547). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เฮ้า ออฟ เคอร์มีส์ท์.
- พุทธทาส อินทปัญญา. (2551). **ธรรมะในฐานะวัฒนธรรมและการประยุกต์ให้เต็มตามความหมาย**. กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- วิจักขณ์ พานิช. (2551). **เรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาดั่งเส้นทางแสวงหาทางจิตวิญญาณ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.



- ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนล้านนา. (2552). **ฝากอวยหละอ่อนบ้านเฮา สรุปลงการเด็กและเยาวชน ภาคเหนือตอนบน ปี 2550 - 2551 (Child Watch 2007 - 2008)**. ลำปาง : มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- สกลมหาสังฆปริณายก, สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. (2544). **การบริหารทางจิตสำหรับผู้ใหญ่**. กรุงเทพมหานคร : อรุณสภาลาดพร้าว.
- สมจิต อภิชนาพงศ์. (2545). **จิตวิทยาวัยรุ่น**. เชียงราย : คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏ เชียงราย.
- สมสิทธิ์ อัสตรนธิ์. (2552). **จิตตปัญญาศึกษา : คืออะไร**. นครปฐม : ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน). (2547). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545**. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.